

УДК:371.4

Заболоцька Л.А

ДИДАКТИЧНІ ПОГЛЯДИ ОЛЕКСАНДРА ПАВЛОВИЧА

Постановка проблеми. В Україні освіта визнана одним із пріоритетних напрямів державної політики. Основними завданнями її розвитку є: створення умов для формування особистості і творчої самореалізації кожного громадянина; оновлення змісту освіти та організації навчально-виховного процесу відповідно до демократичних

цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень; інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів. Разом з тим, в останні роки спостерігається поживлення інтересу до відновлення та збереження національного характеру та самобутності вітчизняної педагогічної освіти, до вивчення педагогічної спадщини діячів минулого. Це цілком зрозуміло, тому що така робота дозволить виявити провідні педагогічні ідеї минулого та проаналізувати можливості їх втілення в сучасну освіту, в світовий освітній простір.

Значний внесок у скарбницю духовного і національного відродження України зробив свого часу закарпатський громадський діяч, поет, педагог Олександр Іванович Павлович, чия творчість тільки починає вивчатися. Він не був автором оригінальної педагогічної концепції, однак у своїй педагогічній діяльності, своїми педагогічними поглядами, які знайшли своє висвітлення в літературній творчості, він виступав представником передової тогочасної педагогічної думки. Він зумів в умовах відсталого Закарпаття розробити передову демократичну методику навчання, яка, в свою чергу, мала вплив на розвиток передової педагогічної думки в західноукраїнських землях.

Ми не ставимо перед собою завдання детально проаналізувати все те, що він написав та зробив. Перед нами більш скромна мета – висвітлити дидактичні погляди О.І.Павловича, довести, що вони пов'язані з суспільно-політичною діяльністю педагога та історичними умовами.

Зв'язок роботи з науковими темами. Тема нашого дослідження є складовою наукової проблеми кафедри педагогіки та педагогічної майстерності Мелітопольського державного педагогічного університету «Формування гуманістичних цінностей молоді».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню педагогічних думок діячів Закарпаття XIX - початку XX століття присвячені роботи Г.Г.Грищенка, О.Г.Дзевєріна, О.Р.Мазуркевич, Г.О.Паперної, В.З.Смаля, М.Г.Стельмаховича та ін. Специфіка даного періоду визначається своєрідністю економічного, духовного життя, особливостями розвитку даного регіону.

Результати дослідження та їх обговорення. У першій половині XIX століття питання освіти та виховання молоді висувуються життям на перший план. В умовах Карпатської Русі збереглися майже недоторканими педагогічні традиції, які в своїй основі закладались на руських землях за часів Київської Русі і Галицько-Волинського князівства. Елементарне шкільництво перебувало цілком у руках сільських священиків та дяків, бо основним і єдиним типом школи були школи-дяківки. Ні малярська феодална аристократія, ні австрійська бюрократія, які на той час були господарями цієї частини України, не проявляли своїх турбот відносно поширення освіти серед народних мас навіть у часи просвітительського абсолютизму. Передові діячі того часу своєю невтомною працею намагалися привернути увагу передової інтелігенції до питань шкільної освіти і заклали основи передової педагогічної думки. Вони були авторами вперше систематично упорядкованих посібників з педагогіки для батьків і сільських вчителів, а основною педагогічною концепцією їх були гуманізм, народність, демократизм.

О.Павлович, виконуючи обов'язки священика, особисто вів освітню педагогічну діяльність. У ті часи обов'язки священнослужителя співпадали з обов'язками вчителя. Але в переважній більшості і дяки, і священики на свою педагогічну діяльність дивилися як на щось другорядне, бо педагогічна праця, не даючи великої матеріальної користі, була клопіткою. Щоб когось навчати, навіть сільських дітей у

примітивній школі-дяківці, треба було знати самому вчителю хоч щось. Але більшість священнослужителів самі були малописьменні, то чому ж вони могли навчити дітей?

О.Павлович був високоосвіченою людиною. Він закінчив семінарію, багато читав, знав декілька іноземних мов, писав вірші. Будучи переконаним просвітителем революційно-демократичного спрямування, О.Павлович пов'язував свої мрії з добродійним вихованням молоді. Він не тільки безпосередньо вів педагогічну роботу, але й став одним з знаних публіцистів та поетів свого часу. В своїх творах він висловлював протест проти політики мадяризації засобами шкільного навчання. Поетичним словом він будив у широких масах Закарпаття почуття національної гідності, соціальної свідомості та закликав русинське населення до заснування своїх шкіл.

Основою педагогічної системи О.Павловича є принцип народності. Про народність того часу говорили представники різноманітних напрямків. Так, це поняття зустрічаємо в реакційній формулі виховання, висунутій офіційною педагогікою миколаївського уряду в 30-х роках XIX ст.: «Самодержавие, православие, народность». Тут «народность» трактується в смислі відданості престолу, кріпосницьким підвалинам Росії. Представники революційно-демократичного напрямку розуміли народність як захист прав широких мас трудівників, як звільнення народу і боротьбу за його розвиток.

К.Д.Ушинський розглядав народність як історично складені в народі особливості характеру, нахили та вимоги. У ній він бачив основу, на яку повинно спиратися розумно організоване виховання. Разом із тим, К.Д.Ушинський був далекий від проповіді національної обмеженості і замкнутості.

Для видатного педагога Закарпаття О.В.Духновича народність школи- це насамперед широка демократизація освіти, доступність її для всієї прошарків українського населення, в першу чергу зuboжілого селянства. Причину злиднів русинів він бачив у їх відсталості, яка є наслідком неосвіченості.

Навчання та виховання молоді в дусі народності, за О.Павловичем, це передусім виховання в дітей любові до Батьківщини. Але треба не тільки любити батьківщину, але й добре знати її, закликав він. О.Павлович відчув на собі зло чужомовного навчання. Спочатку він навчався польською мовою, потім в гімназії вивчав латинську, у старших класах – угорську. Все ж і за цих умов він не тільки не втратив почуття народності, не забув рідної мови, але ще більше і глибше це почуття опанувало ним. Тому педагог вимагав, щоб діти вивчали рідну мову і літературу, географію та історію, природу рідного краю.

Принцип народності навчання та виховання в розумінні О.Павловича – це не тільки педагогічна, але й політична вимога, вимога кожного народу мати право вчити своїх дітей рідною мовою, виховувати їх у дусі народних традицій. Народністю в найкращому розумінні цього слова пройнята вся його поетична творчість. О.Павлович пише свої поезії рідною для народних мас мовою. Змістом своєї поезії, доступною народним масам формою він виховує, збуджує патріотичні почуття, активізує національну діяльність на Закарпатті. Звертаючись до молоді, він закликає:

Русь ви должны почитати,
Ібо вона ваша мати.
Хочете ли в чести бути,
Ви должны Русь возлюбити.
Її чувства розділяти,
Жизнь народу розвивати... [2, с.76]

О.Павлович вважав, що виховання і освіта повинні відкривати очі народу на дійсність, на розуміння законів розвитку суспільства і природи, наближаючи світле, щасливе життя. Його погляди мають історичне підґрунття. О.І.Павлович жив на Західній Україні, яка входила до Австро-Угорської імперії, а український народ був національною меншиною і потерпав від національного та соціального гніту. Хоча в цілому австро-угорська система народної освіти відповідала вимогам часу, проте не передбачала навчання дітей українською мовою, до того ж не було жодної української вчительської семінарії. Система освіти була антидемократичною й антиукраїнською.

О.І. Павловича хвилювало й те, що українські діти були позбавлені можливості вчитися не тільки через відсутність рідних шкіл, вчителів, але й внаслідок злиденності української родини. Утримання шкіл, купівля книжок, одягу, взуття для багатьох сімей було непосильним тягарем. Але австро-мадярські шовіністи пояснювали таке становище інтелектуальною низькістю, розумовою неповноцінністю русинів. О.І.Павлович виступав рішуче на захист земляків, заявляючи в поезіях, що коли б дати дітям належну освіту, то русини в колі культурних народів посідали б не останнє місце. Він писав:

А хотя ми, браття, убоги, худобни,

Але діти маме к наукам способни...[1, с.325]

О.Павлович не мав спеціальної педагогічної освіти, але шляхом самоосвіти, самовиховання, наполегливою працею набув необхідних знань, педагогічної майстерності і став визнаним вчителем. Успіх педагогічної діяльності О.І.Павловича пояснюється кількома причинами. Перша з них полягає в тому, що він у вихованні дітей бачив майбутнє своєї рідної країни, по-друге – був досвідченим учителем і вихователем,

по-третє - педагогічна робота давала велике особисте задоволення, відповідала його покликанню.

В педагогічній спадщині О.І.Павловича можна виділити три групи проблем: загальнопедагогічні ідеї щодо процесу навчання; методичні питання; проблеми національного виховання. Багато з них є актуальними для сучасників. Особливе місце в його педагогічній спадщині займає дидактика, тобто та частина педагогіки, яка обґрунтовує зміст, принципи і методи навчання. Майже вся його поезія дидактично спрямована, містить у собі перлини мудрості та педагогічного досвіду мислителя. До них у першу чергу належать “Качка”, “Дрозд”, “Ворона”, “Телеграф” та ін. Його твори свідчать, що українська педагогічна ідея має глибокі гуманістичні корені, пройнята любов’ю до дітей. Наприклад, в вірші “Песнь дяка”, в уста якого він вкладає свої думки і прагнення в справі освіти, наголошується:

Дітей наших розум треба розвивати,
Дати, навчити читати, писати,
Каби наших дітей розум не розвивали,
Що то русин може?
Люди би видали... [1, с. 325]

Він намагається довести батькам, що інші народи живуть краще, бо освічені, бо своїх дітей посилають учитися:

Лютерани, жиди як ся добре мають,
Бо своїх діточок учити давають...
Німці ся о розум, о школи старають,
Читати, писати, рахувати знають.
Свої діти, дають во школи учити... [1, с. 325]

Устами дяка О.Павлович картає тих батьків, які нерозсудливо відмовляються посилати своїх дітей до школи:

Деютри родичи звикли повідати,
Же до школи діти не будуть давати.
Кедь нянько неукій, най ся син не учить.
Як би ся научил читати, писати,
Та би уж не хотіл тяжко працювати...[1, с. 325]

Дидактика О.Павловича є науковим узагальненням передового для того часу педагогічного досвіду. Він приділяв велику увагу не тільки практичній педагогічній діяльності, але й популяризації передової педагогічної думки на Закарпатті. Це були саме роки плідної співпраці молодого О.Павловича з досвідченим вчителем О.В.Духновичем (починаючи з 1847 року, О.В.Духнович упорядковує та видає свої підручники рідною мовою для навчання дітей “Книжиця читальная для начинающих”, “Народная педагогіка”). Під його впливом у Олександра усталюється певна система педагогічних поглядів, переконань.

У силу певних історичних умов, вороже настроєне до католицизму православне населення обрало одним із методів боротьби проти впливу католицизму метод пасивної самоізоляції. Русини відмовлялися посилати своїх дітей у школи, щоб їх там часом не окатоличили. То того ж, селяни Закарпаття були вкрай убогі. Утримання шкіл, книжки, одяг, взуття для дітей для багатьох з них було непосильною справою. Але австро-мадярські шовіністи пояснювали таке становище інтелектуальною низькістю, розумовою неповноцінністю русинів. О.Павлович виступав рішуче на захист земляків, заявляючи в поезіях, що коли б дати дітям належну освіту, то русини в колі культурних народів посідали б не останнє місце. У тому ж вірші “Песнь дьяка” він писав:

А хотя ми, браття, убоги, худобни,
Але діти маме к наукам способни...[1, с.325]

Ідучи слідом за передовими педагогами свого часу, керуючись настановами Я.Коменського, О.В.Духновича, О.Павлович радить віддавати дітей до школи якомога раніше. Спираючись на народний досвід і народні педагогічні традиції, доводить ту справедливу в психолого-педагогічному відношенні думку, що дитина, будучи за своєю природою пластичною, значно легше піддається впливу вихователів. У вірші “Учи на добро сына, то не буде псина”, пояснює:

Замолоду, кажуть люди, бучка погинати,

Бо, як згрубне, уму тогда не можна дати

Добре учить от маленька дети добра мати”...[3, с.234]

Глибоко усвідомивши безпосередні зв'язки, які існують між суспільним життям і вихованням, О.Павлович базує педагогічну діяльність на одному з провідних принципів дидактики – принципі поєднання навчання з життям. У своїх педагогічних переконаннях він іде слідом за народом, за його педагогічними ідеалами, історичними традиціями і устремліннями. Педагог прагнув розв'язати істотне для того часу питання наближення школи до народу, потреб життя.

У світлі сучасного стану суспільної думки зрозуміло, наскільки наївними і утопічними були його погляди. Однак це не підриває нашої віри в те, що О.Павлович по-своєму щиро хотів добра перш за все простим людям праці, в ім'я яких він по-своєму боровся за їх майбутнє. Як просвітитель, педагог-демократ він виступав за демократизацію освіти, поширення наукових знань, політичної свідомості серед українського населення Закарпаття, відстоював право русинів на школу з рідною мовою навчання, закликав до професійної підготовки вчителів, боровся проти консервативних середньовічних педагогічних традицій, сприяв втіленню на Закарпатті передової педагогічної думки. Своєю педагогічною системою О.Павлович прагнув поставити кожну людину в активну позицію в

суспільному і особистому житті, розкрити творчий потенціал кожного, що в ті часи було новим у педагогічному плані і актуальним є сьогодні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Павлович А.И. Песнь дьяка / А.И.Павлович // Избранные произведения / А.И.Павлович.-Пряшив, 1955. – 325 с.
2. Павлович А.И. Поход карпатороссов / А.И.Павлович // Избранные произведения / А.И. Павлович. – Пряшив, 1955. – С.76.
3. Павлович А.И. Учъ на добре сына, то не буде псина / А.И.Павлович // Избранные произведения / А.И.Павлович. – Пряшив, 1955. – С.234.

АНОТАЦІЯ

Заболоцька Л.А. Дидактичні погляди Олександра Павловича. В статті висвітлюються дидактичні погляди поета, педагога, громадського діяча Закарпаття О.Павловича.

Ключові слова. Дидактика, дидактичні погляди, педагогіка, педагогічна діяльність.

АННОТАЦИЯ

Заболоцкая Л.А. Дидактические взгляды Александра Павловича. В статье рассматриваются дидактические взгляды поэта, педагога, общественного деятеля Закарпатья А.Павловича.

Ключевые слова. Дидактика, дидактические взгляды, педагогика, педагогическая деятельность.

SUMMARY

Zabolotskaya L.A. Didactic views of A. Pavlovich. Didactic views of A. Pavlovich -.the poet, teacher and public figure of Zakarpatskaya region are examined in this article.

Key words. Didactics, didactic looks, pedagogics, pedagogical activity.